

2016-01-01

ดูสภาพที่เหลื่อมล้ำ

ภาณุพงษ์ สุขเกิด

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/cujss>



Part of the [Social and Behavioral Sciences Commons](#)

Recommended Citation

สุขเกิด, ภาณุพงษ์ (2016) "ดูสภาพที่เหลื่อมล้ำ," *Journal of Social Sciences*: Vol. 46: Iss. 2, Article 10.
Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/cujss/vol46/iss2/10>

This Book Review is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Social Sciences by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

Book Review / บทวิจารณ์หนังสือ

Arayah Preechametta. **Dulyaparp tee leurmlum**. [An equilibrium without equality]. 2016. Bangkok.

Thammasat University Press, 2016. 200 pp. (in Thai)

อารยะ ปรีชาเมตตา. **ดุลยภาพที่เหลื่อมล้ำ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559. 200 หน้า, ISBN 978-6-164-06884-1

หนังสือเรื่อง **ดุลยภาพที่เหลื่อมล้ำ** ของ ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา เป็นหนังสือที่เขียนออกมาในช่วงเวลาที่ประเด็นปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำกำลังได้รับความสนใจอย่างมากทั้งในบริบทสังคมไทยและสังคมโลก ดังจะเห็นได้จากการที่นักเศรษฐศาสตร์ที่มีชื่อเสียงระดับโลกอย่าง Joseph E. Stiglitz ได้เขียนหนังสือเรื่อง *The price of inequality: How today's divided society endanger our future* ในปี ค.ศ. 2012 และตามมาด้วยงานเขียนที่โด่งดังแห่งปี ค.ศ. 2014 เรื่อง *Capital in the twenty-first century* ซึ่งเขียนโดย Thomas Piketty รวมไปถึง Angus Deaton ซึ่งได้รับรางวัลโนเบลสาขาสถิติศาสตร์ประจำปี ค.ศ. 2015 ก็มีงานเขียนเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำไว้มากมายเรื่อง อาทิ *The great escape: Health, wealth, and the origins of inequality* อย่างไรก็ตาม หนังสือของ ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา เล่มนี้ได้มุ่งหมายที่จะศึกษาความเหลื่อมล้ำในบริบทสังคมไทยเป็นสำคัญโดยได้ประยุกต์ใช้กระบวนทัศน์ทางเศรษฐศาสตร์และศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อสืบหาบ่อเกิดและพัฒนาการของความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยนับตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจวบจนกระทั่งยุคสมัยปัจจุบัน

ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา ได้แบ่งหนังสือเล่มนี้ออกเป็น 8 บท โดยเริ่มจากเรื่องการปรองดองท่ามกลางความเหลื่อมล้ำ สงครามและความเหลื่อมล้ำ ความเหลื่อมล้ำในระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ ชาตินิยมกับความเหลื่อมล้ำ การรวมศูนย์อำนาจกับความเหลื่อมล้ำ ความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองกับพื้นที่ชายขอบ ทุจริตในวงราชการกับความเหลื่อมล้ำ และบทสุดท้ายเรื่องสู่ดุลยภาพที่ดีกว่า โดยผู้แต่งได้ทำการถกทอเนื้อความได้อย่างกระชับ รัดกุมและเป็นระบบ ซึ่งจะสามารถสรุปสาระสำคัญของแต่ละบทดังนี้

บทแรกเริ่มจากการทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่มีอยู่ นับแต่งงานเขียนปี ค.ศ. 1955 ของ Simon Kuznets เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความเหลื่อมล้ำ (Inequality) กับระดับ

การพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Economic development) ซึ่งต่อมาเราเรียกว่า Kuznets Curve จนกระทั่งถึงการโต้แย้งสมมติฐานความสัมพันธ์ข้างต้นโดย Thomas Piketty ที่ว่าระดับการพัฒนาของเศรษฐกิจมิได้ทำให้ความเหลื่อมล้ำลดลง นอกจากนั้นยังได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์ทางสังคม (Social identity) กับการกระจายรายได้ (Income redistribution) ต่อจากนั้นผู้แต่งได้ผนวกทั้งสองแนวคิดข้างต้นเข้าด้วยกันทำให้เกิดแนวคิดต่อยอดที่ว่า การกระจายรายได้ในระบบเศรษฐกิจอาจมีดุลยภาพที่หลากหลายรูปแบบ (Multiple equilibria) และรูปแบบการกระจายรายได้อาจเป็นดุลยภาพที่มีความเหมาะสมรองลงไปก็ได้ (Sub-optimal equilibrium) จากนั้นผู้แต่งได้นำไปวิเคราะห์ปรากฏการณ์

ทางประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยสองช่วงเวลา ช่วงแรก นับตั้งแต่ยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์จนถึงก่อนสนธิสัญญาเบาว์ริง และช่วงที่สองจะเป็นหลังทำสัญญาเบาว์ริงไปถึงสมัยรัชกาลที่ 5 โดยชี้ให้เห็นว่ารูปแบบดุลยภาพของการกระจายรายได้ที่หลากหลายได้เคยปรากฏขึ้นจริงในประวัติศาสตร์ไทย

บทที่สองเสนอกระบวนการทัศน์เกี่ยวกับการคิดและตัดสินใจอย่างมีเหตุผลของผู้ปกครองสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์โดยจะต้องจัดสรรทรัพยากรไพร่พลหรือแรงงานที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้ราชธานีได้รับประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้ยังได้เสนอแบบจำลองเพื่ออธิบายแรงจูงใจในการทำสงครามเพื่อขยายราชอาณาจักรให้มีขนาดที่เหมาะสมที่สุด นอกจากนั้นผู้แต่งได้แสดงให้เห็นถึงนโยบายการศึกสงครามขยายอาณาเขตส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำทางสังคมทั้งแนวระนาบ (ระหว่างพื้นที่) และแนวตั้ง (ระหว่างชนชั้น) เพิ่มมากขึ้นด้วย

บทที่สามกล่าวถึงสภาวะดุลยภาพของความเหลื่อมล้ำของสังคมในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ทั้งแนวระนาบและแนวตั้ง โดยเริ่มจากความเหลื่อมล้ำแนวตั้งซึ่งชี้ให้เห็นว่าการพ่ายอย่างย่อยยับของกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สองทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจระหว่างชนชั้นไม่ต่างกันเพราะบ้านเมืองถูกเผาทำลายสิ้นจนถึงขั้นต้องย้ายกรุงราชธานีใหม่ ในแง่นี้จึงแทบไร้ความเหลื่อมล้ำในแนวตั้งในช่วงกรุงธนบุรีและต้นกรุงรัตนโกสินทร์ อย่างไรก็ตาม สำหรับดุลยภาพความเหลื่อมล้ำในแนวระนาบได้เกิดขึ้นจากการพยายามแก้ปัญหาจริยวิบัติ (Moral hazard) ที่เกิดขึ้นเนื่องจากการบังคับเกณฑ์แรงงานไพร่ซึ่งทำให้ราชอาณาจักรได้รับประโยชน์น้อยกว่าที่ควรจะเป็น ผู้ปกครองจึงต้องออกมาตรการผ่อนคลายเป็นด้วยการลดระยะเวลาเกณฑ์แรงงานไพร่พร้อมทั้ง

ทำการสร้างแรงจูงใจด้วยการลดอัตราค่าเช่าที่นาหลวงหากแรงงานไม่ทำการอพยพย้ายถิ่นฐาน ชาวนาจึงมีแรงจูงใจในการผลิตข้าวมากพอที่จะใช้บริโภคและขายในตลาดข้าว นอกจากนี้พ่อค้าคนกลางชาวจีนยังทำให้ตลาดข้าวในเขตเมืองขยายตัวอย่างมาก ผลที่ตามมาคือชาวนาในแต่ละเขตพื้นที่จะมีผลผลิตและรายได้ที่แตกต่างกัน

บทที่สี่ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบจากปัจจัยภายนอกคือภัยคุกคามจากการล่าอาณานิคมของชาติตะวันตกในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทำให้เกิดกระแสชาตินิยมในสยาม อย่างไรก็ตามสยามก็มิได้ตกอยู่ภายใต้อาณานิคมเนื่องจากประเทศอังกฤษและประเทศฝรั่งเศสได้ตกลงใช้สยามเป็นรัฐกันชนเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาข้อพิพาทที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต สองปัจจัยข้างต้นเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองสยามทำการปฏิรูประบบการปกครองโดยรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลางซึ่งการปฏิรูปข้างต้นจะส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ (Spatial inequality) เพิ่มขึ้น กระนั้นก็ยังมียุคที่ทำให้ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ลดลงอันเนื่องมาจากการขยายตัวของเศรษฐกิจแบบตลาดซึ่งเป็นผลพวงจากสนธิสัญญาเบาว์ริง ฉะนั้นปัจจัยด้านการถูกล่าอาณานิคมจึงทำให้ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่จึงสามารถเพิ่มขึ้นและลดลงได้

บทที่ห้าอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับการรวมศูนย์อำนาจส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ การรวมศูนย์เข้าสู่ส่วนกลางมิใช่เพียงการรวมอำนาจการปกครองของหัวเมืองรอบนอกและประเทศราชเท่านั้นแต่ยังรวมถึงการรวมทรัพยากรต่างๆ เข้าสู่ศูนย์กลางด้วย ดังจะเห็นได้จากการปฏิรูประบบการคลังและโครงสร้างรายได้ภาษีต่างๆ ฉะนั้นระดับความเหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่จึงเพิ่มสูงขึ้น นอกจากนี้การปฏิรูปการปกครองข้างต้นต้องมีผู้ได้ประโยชน์

กับผู้เล่นประโยชน์ (Zero-sum game) ส่งผลให้มีการตอบโต้ด้วยการก่อกบฏหลายครั้ง ผู้ปกครองสยามจึงต้องแก้ปัญหาการก่อกบฏภายใต้งบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อบรรลุคุณภาพการบริหารราชธานีให้ได้รับประโยชน์และมีประสิทธิภาพสูงสุด

บทที่หกได้กล่าวถึงกระบวนการทัศน์แบบจำลองเมืองศูนย์กลางและพื้นที่ชายขอบ (Core and periphery model) ซึ่งได้อธิบายถึงรูปแบบกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่เขตเมืองที่มีการกระจุกตัวหนาแน่นกว่าในเขตพื้นที่ชนบท โดยผู้แต่งได้ชี้ให้เห็นว่าการปฏิรูปเพื่อรวมศูนย์อำนาจปกครอง การค้าขายกับต่างประเทศและนโยบายการลงทุนในอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้าในเวลาต่อมา เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการขยายตัวทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างมากในเขตพื้นที่เมืองซึ่งเรียกว่า รูปแบบคุณภาพของเมืองเดียวกับพื้นที่บริวาร (Core and periphery pattern) ซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากหน่วยผลิตที่อยู่ในเขตเมืองได้ประโยชน์จากผลตอบแทนที่เพิ่มสูงขึ้นตามขนาดของหน่วยผลิต (Increasing returns) ดังนั้นหน่วยผลิตจึงย้ายเข้าสู่เขตเมืองมากขึ้น นอกจากนี้ผลจากการขยายขนาดของตลาด (Home market effect) และผลทางด้านราคา (Price effect) ได้ทำให้ค่าจ้างที่แท้จริงในเมืองสูงกว่าชนบท ฉะนั้นแรงงานจึงต้องการอพยพเข้ามาทำงานในเมืองมากขึ้นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับบริบทไทยที่มีหน่วยผลิตอุตสาหกรรมและประชากรกระจุกตัวหนาแน่นในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล ในขณะที่พื้นที่เกษตรกรรมและเมืองขนาดเล็กอยู่รายล้อมรอบนอก ผลลัพธ์คือความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่เมืองกับชนบทเพิ่มสูงขึ้น

บทที่เจ็ดอธิบายว่าระบบราชการสมัยใหม่ (Bureaucracy) ได้ทำให้เกิดปัญหาการทุจริต

(Corruption) ที่มีความซับซ้อนและยากต่อการตรวจสอบ เนื่องจากข้าราชการจะสามารถอาศัยอำนาจหน้าที่ในฐานะผู้กำกับดูแลนโยบายสาธารณะไปแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ (Economic rent) ฉะนั้นหนทางหนึ่งในการแก้ปัญหาข้างต้นคือการที่รัฐบาลจะต้องให้ค่าจ้างตามประสิทธิภาพ (Efficiency wage) ซึ่งสูงกว่าค่าจ้างดุลยภาพ อย่างไรก็ตาม การจ่ายค่าจ้างตามประสิทธิภาพก็ไม่ช่วยลดการทุจริตแบบ “กินตามน้ำ” ได้เพราะข้าราชการชั้นผู้น้อยจะถูกกลั่นแกล้งเพื่อบีบบังคับรีดสินบนอีกทอดหนึ่ง ข้าราชการชั้นสูงที่ได้กระทำการทุจริตจึงร่ำรวยขึ้นๆ ฉะนั้นการทุจริตจึงนับเป็นสาเหตุสำคัญของความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยมาเป็นระยะเวลายาวนาน

บทที่แปดเป็นการเสนอวิถีสู่การพัฒนาสังคมไทยไปสู่ดุลยภาพที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ปัจจุบัน ปัจจัยสำคัญอันดับแรกคือการเข้าใจประโยชน์ของการเห็นต่างซึ่งจะเป็นระบบคานอำนาจกันเพื่อให้เกิดดุลยภาพการแข่งขันทางการเมืองและการกระจายรายได้ที่มากกว่าหนึ่งรูปแบบ นอกจากนี้ผู้แต่งยังชี้ให้เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ของแรงงานหรือการสะสมทุนมนุษย์ (Human capital accumulation) จะสร้างความมั่งคั่งให้กับสังคมมากกว่าปัจจัยที่ดิน เนื่องจากการที่เทคโนโลยีได้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจะสร้างผลตอบแทนมหาศาลให้กับผู้ที่สามารถรู้จักใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี สำหรับประเด็นต่อมาผู้แต่งได้เสนอกรอบความคิด “สังคมประชาธิปไตยที่มีการเรียนรู้” ว่าเป็นกุญแจสำคัญที่จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย สุดท้ายผู้แต่งได้เสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่จะช่วยลดต้นทุนสังคมไทยไปสู่ดุลยภาพที่ดีขึ้นได้

โดยสรุปแล้วสิ่งหนึ่งที่ผู้แต่งหนังสือได้ยกขึ้นมาและมีความสำคัญมาก การนำเสนอเพื่อพิสูจน์

Book Review

ให้ประจักษ์ถึงคุณภาพของการกระจายรายได้ที่สามารถมีได้มากกว่าหนึ่งรูปแบบ ขึ้นอยู่กับโครงสร้างทางสังคม กฎหมายและตลาด โดยใช้กระบวนการค้นแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ (Economic incentives) การเข้าใจปัญหาและสภาพแวดล้อมของปัญหาจะทำให้ บรรลุถึงคุณภาพที่ดีกว่า ยิ่งไปกว่านั้นหนังสือเล่มนี้ยังเป็นงานเขียนเชิงสังคมอุดมคติที่มุ่งแสวงหาคุณภาพของสังคมที่ดีกว่าเดิม โดยมีได้ละเอียดที่จะศึกษารากเหง้าประวัติศาสตร์โดยใช้กระบวนการค้นทางเศรษฐศาสตร์ นอกจากนี้ยังได้เสนอแนวคิดช่วยลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยด้วย หนังสือเล่มนี้เหมาะสำหรับผู้ที่สนใจเรื่องความเหลื่อมล้ำในมิติเชิงพื้นที่ที่อธิบายผ่านประวัติศาสตร์ไทย ผู้อ่านจะได้เห็นการนำเอาทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์การพัฒนา (Economic development) ศาสตร์เชิงพื้นที่ (Regional sciences) และรัฐศาสตร์เกี่ยวกับ

อัตลักษณ์ทางสังคม (Social identity) เพื่อต่อยอดองค์ความรู้ใหม่มาอธิบายเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ไทย จึงถือว่าหนังสือเล่มนี้สามารถช่วยให้ผู้อ่านได้มีความรู้เพิ่มเติมนอกเหนือไปจากบทเรียนในห้องเรียนได้เป็นอย่างดี ข้อดีของหนังสือเล่มนี้คือมีรูปภาพประกอบการอธิบายที่น้อยทำให้ผู้อ่านต้องจินตนาการตามมากพอสมควร อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มนี้นับเป็นหนังสือที่คุ้มค่ากับการอ่านเพื่อประดับสติปัญญาเป็นอย่างมาก กระผมขอแนะนำ

Panupong Sukkerd

Faculty of Economics at Sriracha, Kasetsart University
Sriracha Campus, Sriracha District, Chonburi 20230

ปานพงษ์ สุขเกิด

คณะเศรษฐศาสตร์ ศรีราชา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตศรีราชา อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี 20230

panupong.sukk@ku.th